

رفتار رای دهی جامعه ایرانی

مطالعه رای ندهنده‌ها در انتخابات

گزارش رصد فرهنگی ۶۴
بهمن ۱۴۰۲

مرکز رصد فرهنگی کشور

بسم پروردگار

رفتار رای دهی جامعه ایرانی

مطالعه رای ندهنده‌ها در انتخابات

گزارش رصد فرهنگی ۶۴

مرکز رصد فرهنگی کشور

مرکز تحلیل اجتماعی (متا)

هسته افکار عمومی و تغییرات اجتماعی

مرکز رشد دانشگاه امام صادق علیه السلام

زمستان ۱۴۰۲

مرکز تحلیل اجتماعی (متا)
مرکز رشد دانشگاه امام صادق علیه السلام

مرکز رصد فرهنگی کشور

شناسنامه

ناشر: مرکز رصد فرهنگی کشور

عنوان: رفتار رای دهی در جامعه ایرانی، مطالعه رای ندهنده‌ها

گزارش رصد فرهنگی ۶۴

ایده و اجرای طرح: مرکز تحلیل اجتماعی متا مرکز رشد دانشگاه امام صادق علیه السلام

به سفارش: دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور

مدیر علمی: مرتضی سمیعی مقدم

ناظر علمی: سید مجید امامی، محمد اصغری

مشاور نمونه‌گیری و آمار: حمیدرضا توکلی

شورای علمی: سید مجید امامی، مرتضی سمیعی

نوید عمیدی مظاهری، محمد اصغری

گردآوری داده: پژوهشگران خبره پارس

تدوین گزارش: مرتضی سمیعی مقدم

همکاران اجرا: نوید عمیدی مظاهری، عباس قائمی

صفحه‌آرایی: محمد میرزایی

فهرست مطالب

۵	خلاصه مدیریتی
۹	مقدمه
۱۳	رای ندهنده‌ها چه کسانی هستند؟
۱۹	رای ندهنده‌ها چه نگرش‌هایی دارند؟
۳۷	جمع‌بندی و نکات تحلیلی

خلاصه مدیریتی

با توجه به میزان مشارکت مردم در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۰ بیش از نیمی از جامعه در این انتخابات شرکت نکرده‌اند. مطالعه این جمعیت قابل توجه که حدوداً نیمی از جامعه را شامل شده و به عنوان اقلیت نیز شناخته نمی‌شوند، برای سیاستگذاران و مسوولین امر در ارتباط با این گروه می‌تواند راهگشا باشد. به ویژه اینکه در اسفندماه ۱۴۰۲ انتخابات مجلس شورای اسلامی در پیش است و چگونگی رفتار این گروه از جهت مشارکت یا عدم مشارکت در انتخابات، مجدداً مورد توجه قرار گرفته و افزایش مشارکت و یا حداقل جلوگیری از کاهش مشارکت این گروه مدنظر است.

بر این اساس با توجه به اهمیت شناخت افراد رای ندهنده در جامعه ایرانی، مجموعه تحلیل اجتماعی متا مرکز رشد دانشگاه امام صادق (ع) پس از انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۰ مطالعه رای ندهنده‌ها در جامعه ایرانی را آغاز کرد. موج اول این مطالعه در اسفندماه ۱۴۰۱ انجام پذیرفت و گزارش حاضر که مربوط به موج دوم مطالعه رای ندهنده‌ها است، به سفارش مرکز رصد فرهنگی کشور، در دیماه ۱۴۰۲ توسط مجموعه تحلیل اجتماعی متا انجام شده است.

اهم نتایج و نکات تحلیلی حاصل از پژوهش در محورهای زیر ذکر خواهد شد:

۱. بررسی شواهد علمی و تجربی نشان می‌دهد رای ندهنده‌ها از نظر مشارکت وضعیت یکسانی ندارند. برخی از رای ندهنده‌ها، عدم مشارکت مستمر دارند و در اکثریای همه انتخابات‌ها شرکت نمی‌کنند. اما برخی از رای ندهنده‌ها، از نظر مشارکت و رفتار رای‌دهی وضعیت متغیری دارند و در برخی از انتخابات‌ها شرکت کرده و در برخی انتخابات‌ها شرکت نمی‌کنند. دسته اول را رای ندهنده‌های مزمن می‌نامیم که رای ندادن برای آن‌ها ویژگی‌ای با ثبات و ریشه‌دار است. دسته دوم را رای ندهنده‌های غیرمزمن می‌نامیم که تنها در برخی از انتخابات‌ها مشارکت داشته‌اند. بر این اساس حدود ۲۳ درصد افراد بزرگسال کشور (۳۲ سال به بالا) رای ندهنده غیرمزمن هستند. این افراد با اینکه در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۰ شرکت نکرده‌اند، اما در انتخابات‌های پیشین مشارکت داشته‌اند. این گروه از جهت نگرش‌های سیاسی و اعتقادی با ارزش‌های نظام جمهوری اسلامی همراهی دارند و زمینه و ظرفیت بیشتر و مساعدتری برای مخاطب قرارگرفتن و دعوت به مشارکت آن‌ها فراهم است.

۲. نیمی از رای ندهندگان غیرمزمن اعتماد بیشتری به صداوسیما و خبرگزاری‌های رسمی کشور در مقابل ماهواره دارند و همچنین اخبار را معمولاً از شبکه‌های صداوسیما پیگیری می‌کنند. این موضوع نشان دهنده‌ی ظرفیت صداوسیما برای مخاطب قرار دادن رای ندهنده‌های غیرمزمن است.

۳. یک سوم از رای ندهندگان غیرمزمّن از جهت وضعیت دینداری ملتزم و پایبند به دستورات دینی هستند. ۳۵ درصد این گروه پایبندی همیشگی به نماز دارند، ۳۳ درصد آن‌ها باورمند به ضرورت التزام عملی در دینداری هستند، ۴۴ درصد آموزه‌های در کلام مسئولین را حقیقی و درست می‌دانند و ۲۲ درصد این گروه باورمند بالایی به اسلام دارند و ۳۰ درصد آن‌ها از زندگی در نظام جمهوری اسلامی احساس سربلندی می‌کنند. ۴. موضوع مقابله با بی‌حجابی در اماکن عمومی یکی از موضوعاتی است که در نگرش رای‌دهنده‌ها و رای‌ندهنده‌ها نسبت به آن دوقطبی برقرار است. ۵۹ درصد از رای‌ندهنده‌گان غیرمزمّن و ۷۷ درصد از رای‌ندهندگان مزمّن مخالف مقابله با بی‌حجابی در اماکن عمومی هستند در حالیکه ۷۳ درصد از رای‌دهنده‌های فعال موافق مقابله با بی‌حجابی هستند.

در میان رای‌ندگان فعال نیز جمعیتی ۲۰ درصدی مخالف مقابل با بی‌حجابی هستند که در این موضوع نگرش نزدیک‌تری به اکثریت رای‌ندهندگان دارند.

۵. احساس سربلندی از ایران و تعلق به هویت ملی ایرانی در میان رای‌ندهنده‌ها عنصری نسبتاً کم‌رنگ است. حدوداً نیمی از رای‌ندهنده‌های غیرمزمّن و ۶۵ درصد از رای‌ندهنده‌های مزمّن از حضور در کشور ایران احساس سربلندی زیاد ندارند. این نکته نشان می‌دهد برای بخشی از رای‌ندهنده‌ها استدلال‌های مشارکت در انتخابات بر پایه هویت ملی و ایرانی نیز ممکن مورد پذیرش قرار نگیرد.

۶. بخشی از رای‌ندهنده‌ها نگاه امیدواری به آینده کشور ندارند. ۳۱ درصد رای‌ندهنده‌های غیرمزمّن‌ها و ۵۱ درصد مزمّن‌ها قائلند در ۲۰ سال آینده کشورمان نسبت به امروز ضعیف‌تر خواهد شد. همچنین ۲۳ درصد غیرمزمّن‌ها و ۴۷ درصد مزمّن‌ها ترجیح می‌دهند در صورت وجود شرایط برای همیشه از کشور مهاجرت کنند. ۷. عدم مشارکت در انتخابات‌ها برای بیان اعتراض و نارضایتی‌ها یکی موضوعات مورد پذیرش اکثریت رای‌ندگان است. حتی یک سوم از رای‌ندهنده‌های فعال نیز عدم مشارکت در انتخابات را راه مناسبی برای بیان اعتراض خود دانسته‌اند. موضوعی که می‌تواند در صورت وجود نارضایتی در این گروه، منجر به تغییر وضعیت مشارکت این گروه در انتخابات‌ها آتی شود.

۸. دیدگاه رای‌ندهنده‌ها درباره سلامت نتایج و سازوکار انتخابات یکی از مهم‌ترین چالش‌های رای‌ندهنده‌ها نسبت به انتخابات در کشور است. تنها ۲۵ درصد رای‌ندهنده‌های غیرمزمّن به نتایج نهایی انتخابات اعتماد کامل دارند. همچنین ۶۱ درصد رای‌ندهنده‌های غیرمزمّن معتقدند شورای نگهبان در بررسی صلاحیت کاندیدها بی‌طرفانه عمل نمی‌کند که این میزان در مزمّن‌ها به ۷۷ درصد می‌رسد.

۹. مشارکت بالا در انتخابات به عنوان مانعی در برابر بروز دیکتاتوری در کشور مورد پذیرش اکثریت رای‌ندهنده‌های غیرمزمّن و حدوداً نیمی از رای‌ندهنده‌های مزمّن است که نشان‌دهنده ظرفیت این موضوع برای دعوت به مشارکت رای‌ندگان می‌باشد.

مقدمه

مطالعه مشارکت سیاسی مردم در انتخابات‌ها از مهمترین شاخص‌ها و مولفه‌ها برای سنجش وضعیت سرمایه اجتماعی در یک جامعه است. همانطور که میزان مشارکت شهروندان در انتخابات‌های گوناگون بیانگر اعتماد و علاقه افراد به ساختارها و سازوکارهای سیاسی کشور است، عدم مشارکت در انتخابات نیز می‌تواند دلایل و دلالت‌های مختلفی داشته باشد. از سویی دیگر انتخابات و حضور مردم پای صندوق‌های رای در جمهوری اسلامی، مظهر مردم‌سالاری دینی و بیانگر اعتماد مردم در رابطه دو طرفه آنان با نظام سیاسی است.

جمهوری اسلامی ایران از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون قریب به ۴۰ انتخابات برگزار کرده است. مشارکت مردم در دوره‌های مختلف انتخاباتی متفاوت بوده است اما همواره در رسانه‌ها و در نظرگاه عمومی، میزان مشارکت مردم با اهمیت و تعیین‌کننده محسوب می‌شود. از سویی دیگر مطالعات علمی این حوزه در ایران عمدتاً بر روی افراد رای‌دهنده و عوامل موثر بر مشارکت متمرکز بوده است و جمعیت رای‌ندهنده در انتخابات‌ها کمتر مورد توجه واقع شده‌اند. در حالی که در مطالعات جهانی این حوزه، شناخت علت‌های عدم مشارکت، ترجیحات و ویژگی‌های مختلف رای‌ن داده‌ها، یکی از حوزه‌های مطالعه مشارکت سیاسی محسوب می‌شود.

انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۰ از برهه‌های مهم مشارکت سیاسی در سپهر سیاسی کشورمان به شمار می‌آید. در این دوره از انتخابات کمترین میزان مشارکت در دوره‌های مختلف انتخابات ریاست جمهوری ثبت شد. بر اساس داده‌های رسمی در این دوره ۴۸،۶٪ از واجدین شرایط در انتخابات شرکت کردند و ۵۲،۴٪ از مردم شرکت نکردند. طبیعی است که مطالعه این جمعیت قابل توجه که بیش از نیمی از جامعه را تشکیل می‌دهند و به عنوان اقلیت نیز شناخته نمی‌شوند، برای سیاست‌گذاران و مسوولین امر در ارتباط با این گروه می‌تواند راهگشا باشد. به ویژه اینکه در اسفندماه ۱۴۰۲ انتخابات مجلس شورای اسلامی در پیش است و چگونگی رفتار این گروه از جهت مشارکت یا عدم مشارکت در انتخابات پیش رو، مجدداً مورد توجه قرار گرفته و افزایش مشارکت و یا حداقل جلوگیری از کاهش مشارکت مدنظر است.

مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۰

این پژوهش تلاش دارد تا با شناخت نگرش‌ها، ویژگی‌ها و عوامل موثر بر رای‌دهی بیش از نیمی از واجدین شرایط رای‌دهی در کشور، زمینه را برای فهم دقیق‌تر و غیر بسیط از این گروه فراهم آورد تا بواسطه آن در سیاست‌ها و تصمیمات بتوانیم ارتباط موثرتری با این گروه برقرار سازیم.

روش انجام پژوهش

مجموعه تحلیل اجتماعی متا دردی ماه ۱۴۰۲، پیمایشی ملی با موضوع مطالعه رای ندهنده‌ها در جامعه ایرانی به انجام رساند. هدف این پیمایش مطالعه و شناخت ویژگی‌های مختلف کسانی است که در انتخابات‌های اخیر شرکت نکرده‌اند. جامعه آماری این پیمایش همه‌ی شهروندان بالای ۱۸ سال شهری و روستایی کشور بودند. تعداد کل نمونه نیز ۱۵۱۳ نفر بوده است.

بخش اول:

رای ندهنده‌ها چه کسانی هستند؟

بررسی شواهد علمی و تجربی نشان می‌دهد رای ندهنده‌ها از نظر مشارکت وضعیت یکسانی ندارند. برخی از رای ندهنده‌ها، عدم مشارکت مستمر دارند و در اکثر یا همه انتخابات‌ها شرکت نمی‌کنند. اما برخی از رای ندهنده‌ها، از نظر مشارکت و رفتار رای دهی وضعیت متغیری دارند و در برخی از انتخابات‌ها شرکت کرده و در برخی انتخابات‌ها شرکت نمی‌کنند. دسته اول رای ندهنده‌های مزمن می‌نامیم که رای ندادن برای آن‌ها ویژگی‌ای با ثبات و ریشه‌دار است. دسته دوم رای ندهنده‌های غیرمزمن می‌نامیم که تنها در برخی از انتخابات‌ها مشارکت داشته‌اند. در مطالعه حاضر معیار اصلی تفکیک میان رای ندهنده‌ها و رای ندهنده‌ها مشارکت در انتخابات سال ۱۴۰۰ است چرا که مشارکت در این انتخابات پایین‌ترین میزان نسبت به انتخابات‌های ریاست جمهوری پیشین (حدوداً ۲۰ درصد کمتر از میانگین مشارکت در ۱۲ انتخابات ریاست جمهوری پس از انقلاب اسلامی) بوده است. برای بررسی مزمن یا غیرمزمن بودن رای ندهنده‌ها وضعیت مشارکت در انتخابات‌های ریاست جمهوری سال ۸۸ تا ۱۳۹۶ بررسی شده است. لازم بذکر است بر اساس تعریف عملیاتی پژوهش، جامعه آماری افراد ۳۲ سال به بالا در کشور هستند که از سال ۸۸ امکان شرکت در انتخابات ریاست جمهوری (سن ۱۸ سال تمام) داشته‌اند. همچنین با توجه به تفاوت میان انگیزه‌ها و عوامل موثر بر مشارکت افراد در انتخابات ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی و اهمیت بیشتر مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری از این جهت، تعریف عملیاتی رای ندهنده‌ها بر پایه مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری انجام شده است. بر اساس توضیحات فوق ۳ گروه رای ندهنده فعال، رای ندهنده غیرمزمن و رای ندهنده مزمن به صورت زیر تعریف شده‌اند:

رای دهنده‌ها

افرادی که در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۰ شرکت کرده‌اند و حداقل در ۲ انتخابات از ۳ انتخابات ریاست جمهوری پیشین (سال ۱۳۸۸، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۶) نیز شرکت کرده‌اند.

۱. مزمن :

افرادی که در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۰ شرکت نکرده‌اند و در هیچ کدام یا تنها ۱ انتخابات از ۳ انتخابات ریاست جمهوری پیشین شرکت کرده‌اند.

۲. غیر مزمن:

افرادی که در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۰ شرکت نکرده‌اند و در ۲ یا ۳ انتخابات ریاست جمهوری پیشین شرکت کرده‌اند.

رای ندهنده‌ها

پاسخ دهندگان از حیث مشارکت در انتخابات ریاست جمهوری به ۳ گروه تقسیم شده که در ادامه به صورت جداگانه به آن‌ها پرداخته شده است:

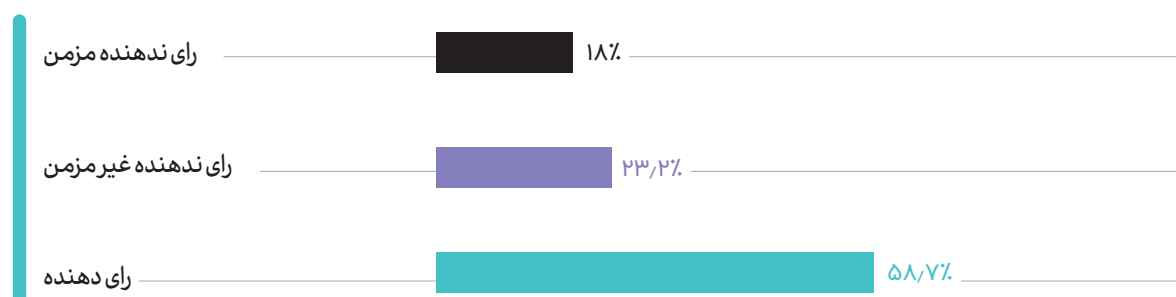
۱. رای ندهنده‌های فعال:

۵۸,۷ درصد از پاسخ دهندگان در گروه رای ندهنده فعال قرار دارند، این افراد در انتخابات ۱۴۰۰ شرکت کرده و حداقل در ۲ انتخابات از ۳ انتخابات ریاست جمهوری پیشین (سال ۱۳۸۸، ۱۳۹۲، ۱۳۹۶) نیز شرکت کرده اند.

۱. رای ندهنده‌ها:

رای ندهنده‌های مزمن: ۱۸ درصد از پاسخ دهندگان در این گروه قرار دارند. این افراد در انتخابات ۱۴۰۰ شرکت نکرده و حداکثر در ۱ انتخابات از ۳ انتخابات پیشین شرکت کرده اند.

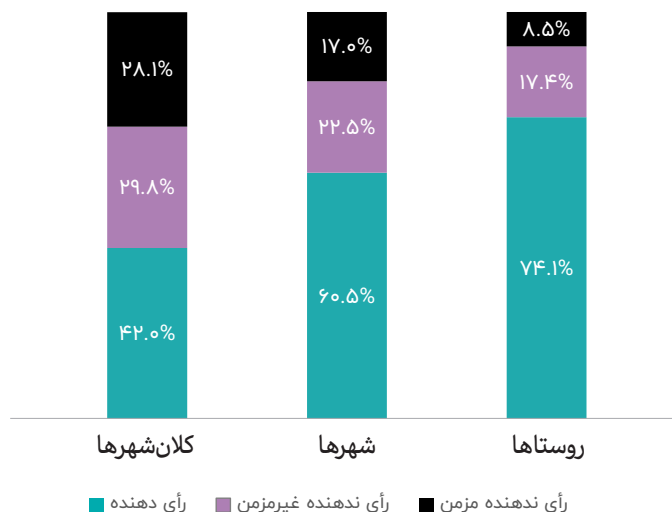
رای ندهنده های غیرمزمن: ۲۳,۲ درصد از پاسخگوییان در این گروه قرار دارند. این افراد در انتخابات ۱۴۰۰ شرکت نکرده اما حداقل در ۲ انتخابات از ۳ انتخابات پیشین شرکت کرده اند.

در ادامه گزارش به بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی و نگرشی رای ندهنده‌ها در موضوعات مختلف سیاسی، اجتماعی و وضعیت دینداری خواهیم پرداخت.

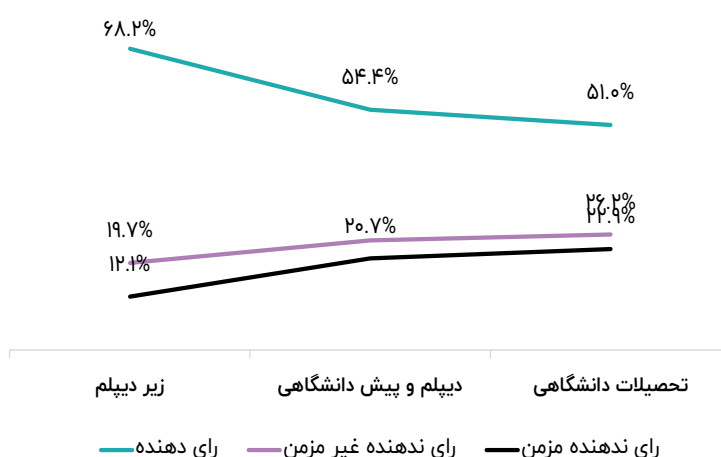
۱. فراوانی رای ندهنده‌ها برحسب محل سکونت

نمودار زیر توزیع رای ندهنده‌ها برحسب محل سکونت را نشان می‌دهد. ۷۴,۱ درصد از روستائیان رای دهنده فعال هستند، درحالی‌که ۵۸ درصد از ساکنین کلان‌شهر رای ندهنده هستند که از این میان ۲۹,۸ درصد رای ندهنده غیرمزمن و ۲۸,۱ درصد رای ندهنده مزمن هستند. با حرکت از روستا به سمت کلان‌شهر از تعداد رای دهنده‌های فعال کاسته و به تعداد رای ندهنده‌ها افزوده می‌شود.

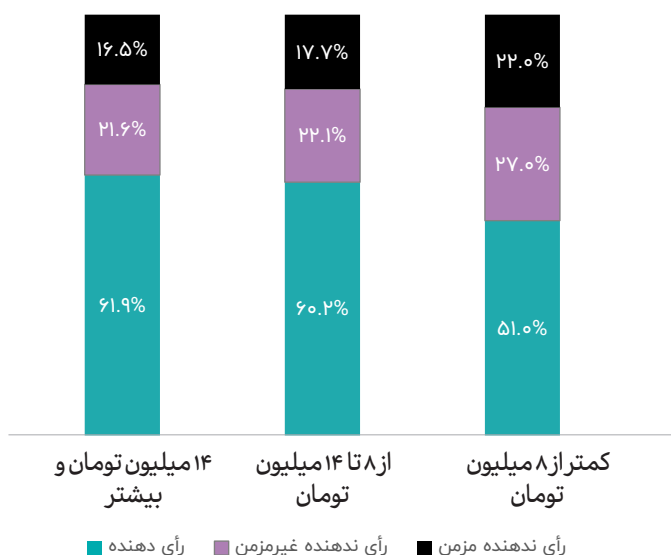
۲. رای ندهنده‌ها و سطح تحصیلات

نمودار زیر توزیع هر دسته را بر اساس سطح تحصیلات نشان می‌دهد. با افزایش تحصیلات بر میزان رای ندهنده‌ها افزوده می‌شود. ۲۲,۹ درصد از افراد دارای تحصیلات دانشگاهی رای ندهنده مزمن هستند. در مقابل ۶۸,۲ درصد از افراد زیردیپلم رای ندهنده فعال هستند و بیشترین میزان رای ندهنده در این دسته قرار دارد. همچنین بیشترین میزان رای ندهنده غیرمزمن (۲۶,۲ درصد) در دسته افراد دارای تحصیلات دانشگاهی قرار دارند.

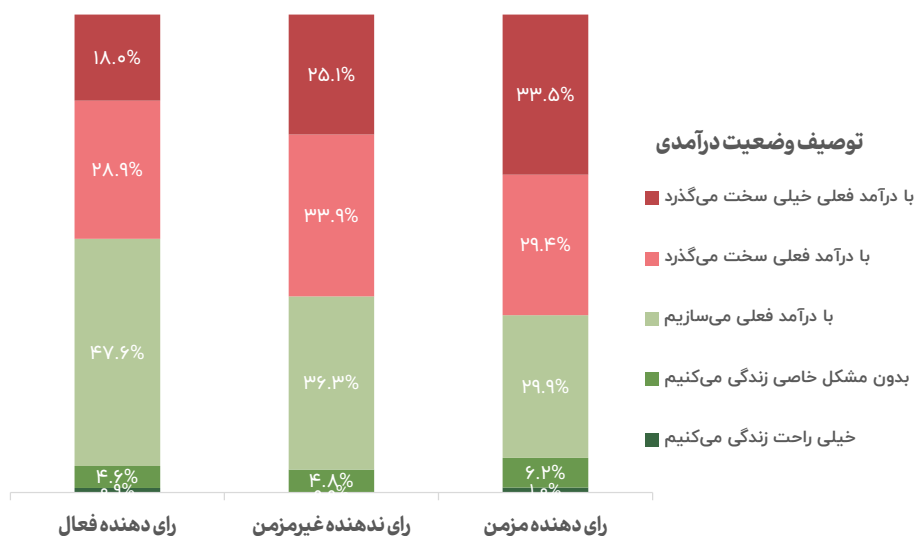

۳. رای ندهنده‌ها در گروه‌های درآمدی

نمودار زیر توزیع رای ندهنده‌ها در گروه‌های درآمدی را نشان می‌دهد. اگرچه رابطه‌ی میان درآمد و رفتار رای دهی رابطه ضعیفی است، اما با افزایش درآمد تا حدودی از میزان رای دهنده‌های فعال کاسته می‌شود. بیشترین میزان رای دهنده فعال در گروه درآمدی پایین (۸ میلیون و کمتر) قرار دارد. رای ندهنده غیرمزمن نیز سهم بیشتری در میان افراد با درآمد بالا (۱۴ میلیون و بیشتر) نسبت به سایر گروه‌های درآمدی دارند.

برای توصیف دقیق وضعیت درآمدی پاسخگویان، از آن‌های پرسیده شده کدام یک از عبارات زیر وضعیت درآمدی شما را بهتر توصیف می‌کند. اکثریت رای دهنده‌های فعال بیان کرده‌اند با درآمد فعلی خود می‌سازند. همچنین اکثریت رای ندهنده‌های مزمین نیز بیان کرده‌اند با درآمد فعلی خیلی سخت می‌گذرد.

بخش دوم:

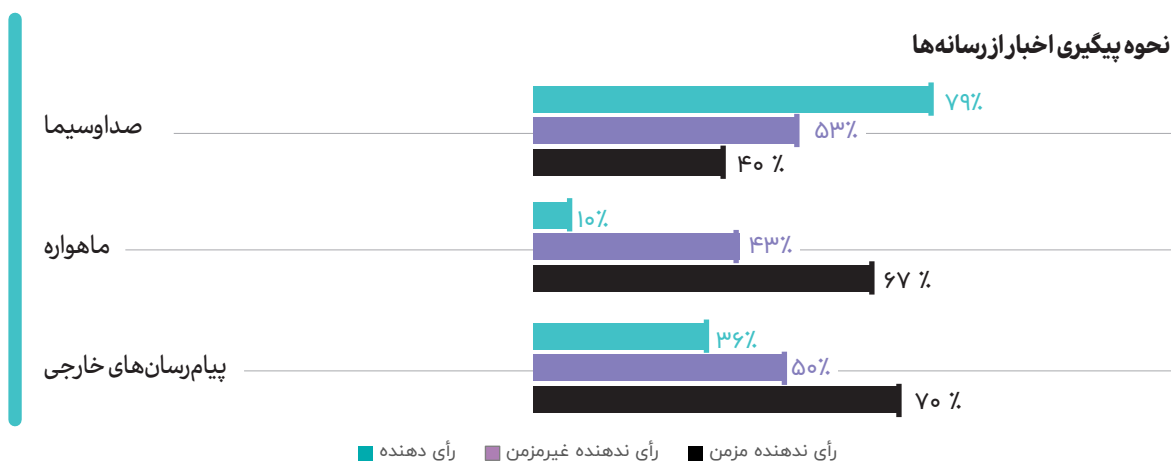
رای ندهنده‌ها چه نگرش‌هایی دارند؟

پس از بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی رای‌ن‌دهنده‌ها، در ادامه نگرش این گروه در موضوعات مختلف سیاسی، اجتماعی و وضعیت دینداری و مصرف رسانه‌ای خواهیم پرداخت.

۱. مصرف رسانه‌ای

مقایسه‌ی مصرف رسانه‌ای میان رای‌دهنده‌ها و رای‌ن‌دهنده‌ها به خوبی تفاوت این دو گروه با یکدیگر را مشخص کرده است. ۷۹ درصد رای‌دهنده‌های فعال اخبار را از صداوسیما پیگیری می‌کنند. ۵۳ درصد از رای‌ن‌دهنده‌های غیرمزمّن نیز اخبار را از صداوسیما و ۴۳ درصد این گروه اخبار را از شبکه‌های ماهواره‌ای پیگیری می‌کنند.

پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی خارجی نیز جزو مجراهای اصلی دریافت اخبار رای‌ن‌دهنده‌ها هستند. ۵۰ درصد رای‌ن‌دهنده‌های غیرمزمّن و ۷۰ درصد رای‌دهنده‌های مزمّن اخبار را از پیام‌رسان‌های خارجی پیگیری می‌کنند. شبکه‌های ماهواره‌ای و پیام‌رسان‌های خارجی دو مجرای اصلی پیگیری اخبار رای‌ن‌دهنده‌ها هستند.

۲. اعتماد رای‌دهنده‌ها به صداوسیما

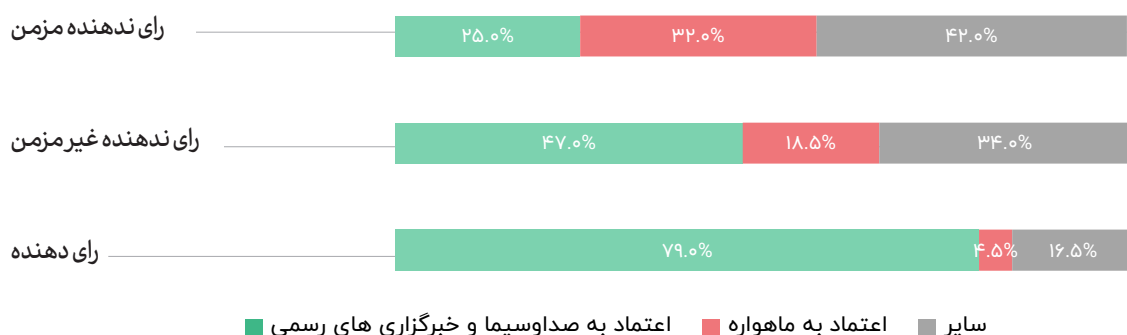
یکی از شاخص‌های مهم در سنجش مصرف رسانه‌ای مردم میزان اعتماد آن‌ها به رسانه‌ها است. در شرایط فعلی افکار عمومی کشورهای مختلف نسبت به رسانه‌های رسمی خود دچار بی‌اعتمادی هستند. در کشور ما نیز مرجعیت رسانه‌ای نسبت به سال‌های گذشته کاهش یافته است. ۱. میزان اعتماد مردم به رسانه‌های داخلی در مقابل رسانه‌های خارجی رقیب یکی از شاخص‌های مهم تاثیرگذار در فهم گروه‌های مختلف جامعه است که در این پژوهش و پژوهش‌های دیگر اثرگذاری خود را نشان می‌دهد.

در این پژوهش از افراد سوال شده که «برخی از مردم کشورمان به اخبار صداوسیما و خبرگزاری‌های رسمی کشور اعتماد بیشتری دارند و در مقابل برخی دیگر از مردم کشورمان، به اخبار رسانه‌های خارجی فارسی‌زبان اعتماد بیشتری دارند. شما چطور؟»

۱. براساس نظرسنجی مرکز تحقیقات صداوسیما این میزان کاهش حدودی ۲۰ درصدی داشته است.

۷۹ درصد از رای دهندگان فعال اعلام کرده‌اند که به اخبار صداوسیما و خبرگزاری‌های رسمی کشور بیشتر از شبکه‌های ماهواره‌ای اعتماد دارند. حدوداً نیمی از رای‌دهنده‌های غیرمؤمن نیز اعلام کرده‌اند که به اخبار صداوسیما و خبرگزاری‌های رسمی کشور بیشتر اعتماد دارند. بر اساس وضعیت پیگیری اخبار رای‌دهنده‌ها، با اینکه حدوداً نیمی از رای‌دهنده‌ها اخبار را از شبکه‌های ماهواره‌ای را پیگیری می‌کنند، اما اعتماد به ماهواره در بین این گروه به صورت یکسان وجود ندارد و تنها ۱۸٫۵ درصد از رای‌دهندگان غیرمؤمن به اخبار ماهواره و رسانه‌های خارجی بیشتر اعتماد دارند. اعتماد بالای رای‌دهنده‌های غیرمؤمن به صداوسیما در مقابل رسانه‌های خارجی فارسی‌زبان، بیانگر ظرفیت رسانه‌های رسمی کشور و به ویژه صداوسیما برای ارتباط با این گروه است.

برخی از مردم به اخبار صداوسیما و خبرگزاری‌های رسمی کشور اعتماد بیشتری دارند و برخی دیگر از مردم به اخبار رسانه‌های فارسی‌زبان خارجی اعتماد بیشتری دارند. شما در مجموع به کدامیک اعتماد بیشتری دارید؟

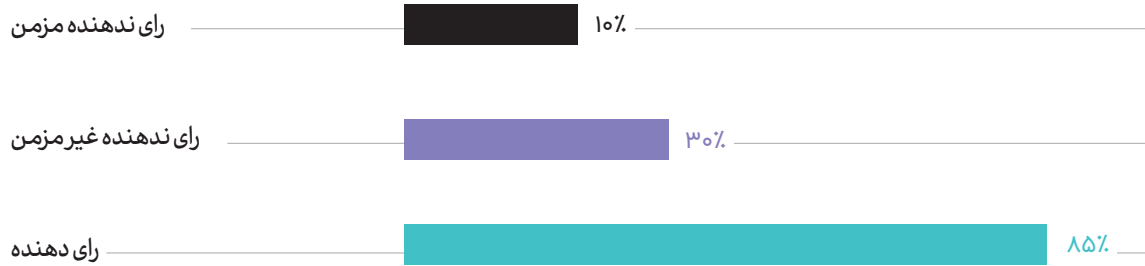
۳. وضعیت دینداری

یکی از شاخص‌های مهمی که با رفتار رای‌دهی افراد مرتبط است، وضعیت دینداری فرد است. این شاخص هم در رفتار رای‌دهی افراد تفاوت را نشان می‌دهد و هم در بین رای‌دهندگان مؤمن و غیرمؤمن فاصله ایجاد می‌کند.

۳-۱- پایبندی پایین رای‌دهنده‌ها به نماز

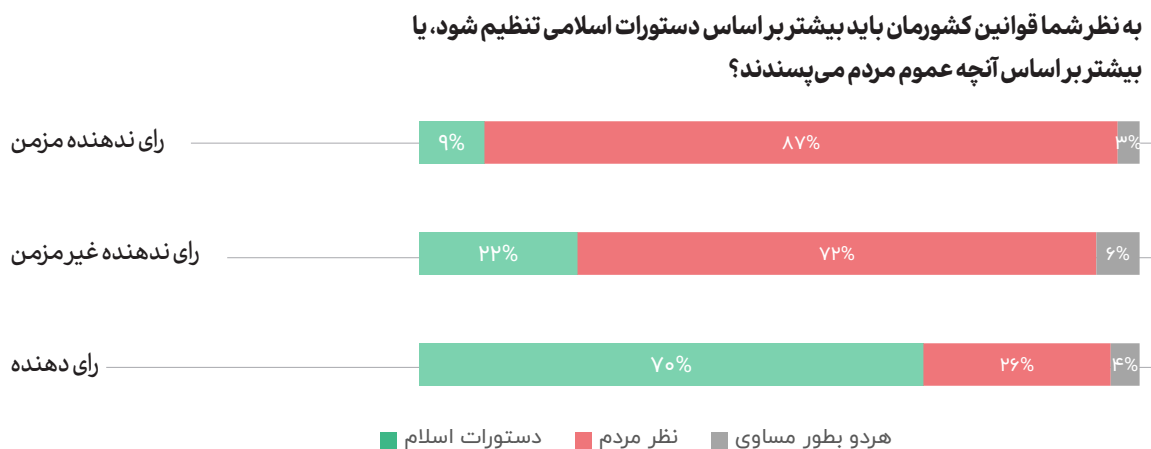
بر پایه‌ی شواهد علمی موجود و پیمایش‌های مربوط به حوزه دینداری، یکی از مهمترین شاخص‌های سنجش دینداری در جامعه ایرانی، پایبندی افراد به نماز است. هرچند که می‌توان میان پایبندی به نماز و دیگر اعمال دینی ارتباط برقرار کرد، اما براساس داده‌های تفاوت در میزان پایبندی به نماز در میان رای‌دهنده‌ها و رای‌دهنده‌ها نیز به وضوح مشخص است. در حالیکه ۸۳ درصد رای‌دهنده‌های فعال اظهار داشته‌اند که به پایبندی همیشگی دارند (یعنی همیشه نماز می‌خوانند)، ۳۵ درصد از رای‌دهنده‌های غیرمؤمن خود را پایبند به نماز دانسته و مابقی میزانی از عدم پایبندی به نماز را اعلام کرده‌اند. (یعنی گاهی اوقات، نامنظم و یا اصلاً نماز نمی‌خوانند).

پابندی همیشگی به نماز

۲-۳ دیدگاه نسبت به اسلام سیاسی

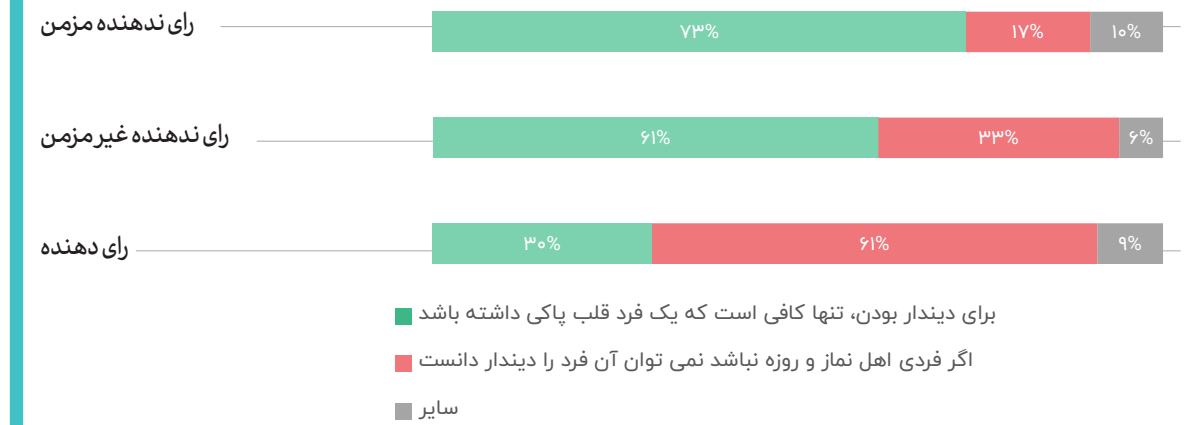
از دیگر متغیرهای مهم در سنجش وضعیت دینداری، نگرش نسبت به اسلام سیاسی و میزان تطابق قوانین کشور بر اساس دستورات اسلامی و نظرات مردم است. هرچند که این دوگانه در نظریه سیاسی جمهوری اسلامی قابل جمع است و نظریه‌ی مردم‌سالاری دینی، مردم و دین را به عنوان دو رکن اساسی حاکمیت و تصمیم‌گیری می‌داند؛ اما این متغیر - که در نظرسنجی‌های معتبر کشورهای جهان اسلام نیز سنجیده می‌شود - سعی دارد تا در یک تحلیل بدبینانه قائلین هر بخش را به صورت خالص شناسایی کند. از همین رو از افراد پرسیده شده است که «به نظر شما قوانین کشورمان باید بیشتر بر اساس دستورات اسلامی تنظیم شود، یا بیشتر بر اساس آنچه عموم مردم می‌پسندند؟» نتایج به دست آمده نشان می‌دهد یک دو قطبی در دو سمت رای دهنده‌های فعال و رای ندهنده‌های غیرمزمن را نشان می‌دهد. در حالی که ۷۰ درصد از افرادی که به صورت فعال رای می‌دهند قائل هستند که بایستی قوانین بر اساس دستورات اسلامی باشد، ۷۲ درصد از رای ندهنده‌های غیرمزمن نیز قائل هستند تنظیم قوانین کشور باید بر اساس نظر مردم باشد. اکثریت رای ندهنده‌های مزمن، ۸۷ درصد این گروه، معتقدند قوانین کشور باید بر اساس نظر مردم باشد.

۳-۳- التزام عملی در دینداری

برای سنجش میزان التزام عملی افراد به دستورات دینی از آن‌ها پرسیده شده: «برخی معتقدند که برای دیندار بودن، تنها کافی است که یک فرد قلب پاک داشته باشد، و لازم نیست اهل نماز و روزه باشد. در مقابل برخی دیگر معتقدند که اگر فردی اهل نماز و روزه نباشد نمی‌توان آن فرد را دیندار دانست، حتی اگر قلب پاک داشته باشد. نظر شما به کدامیک از این دو دیدگاه نزدیک تر است». ۶۱ درصد از رای دهنده‌های فعال معتقدند داشتن قلب پاک برای دینداری کافی نیست و ۶۱ درصد رای ندهندگان غیرمزمّن و ۷۳ درصد رای ندهندگان مزمّن معتقدند داشتن قلب پاک برای دیندار دانستن فرد کافی است.

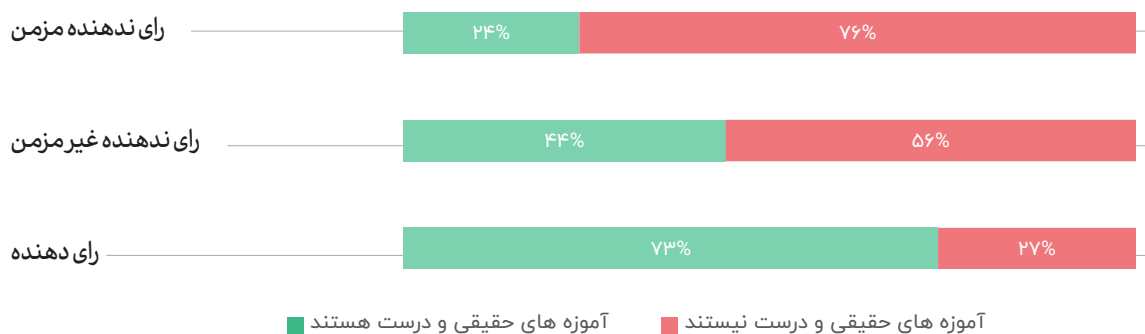
برخی معتقدند که برای دیندار بودن، تنها کافی است که یک فرد قلب پاک داشته باشد، و لازم نیست اهل نماز و روزه باشد. در مقابل برخی دیگر معتقدند که اگر فردی اهل نماز و روزه نباشد نمی‌توان آن فرد را دیندار دانست، حتی اگر قلب پاک داشته باشد. نظر شما به کدامیک از این دو دیدگاه نزدیک تر است:

۳-۴- درست و حقیقی بودن آموزه‌های دینی رسانه‌های رسمی و مسئولین:

اعتماد به آموزه‌های دینی که مسئولین و رسانه‌های رسمی کشور از آن‌ها صحبت می‌کنند، دیگر متغیر مورد سنجش برای وضعیت دینداری فرد است. ۷۳ درصد رای دهنندگان فعال معتقدند این آموزه‌های و صحبت‌ها همان آموزه‌های دینی حقیقی و درست است و ۵۶ درصد رای ندهندگان غیرمزمّن معتقدند میان این سخنان و آموزه‌های حقیقی فاصله است و نمی‌توان آن‌ها را حقیقی و درست دانست.

برخی معتقدند آن نوع از آموزه های دینی که رسانه های رسمی و مسئولان کشور در مورد آن صحبت می کنند، عموماً همان آموزه های دینی حقیقی و درست است. در مقابل، برخی دیگر معتقدند آموزه های دینی که رسانه های رسمی و مسئولان کشور در مورد آن صحبت می کنند، عموماً آموزه های دینی درست و حقیقی نیست. نظر شما به کدامیک از این دو دیدگاه نزدیک تر است؟

۴. نگرش ها و گرایش های سیاسی - اجتماعی رای ندهنده ها

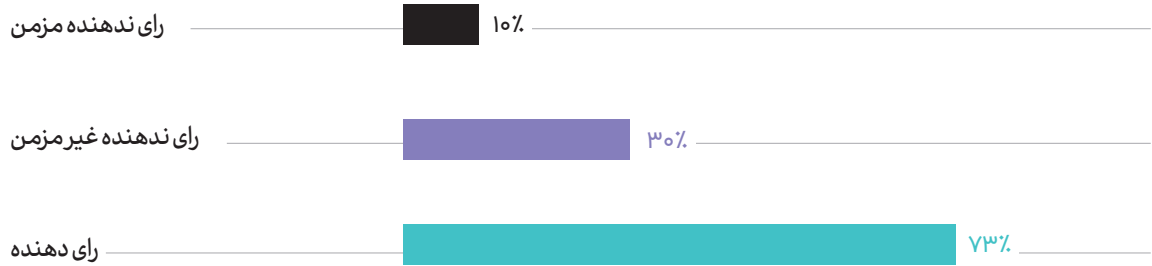
۴-۱- احساس سربلندی از زندگی در ایران و نظام جمهوری اسلامی:

سربلندی از زندگی در نظام جمهوری اسلامی و سربلندی از زندگی در ایران ابعادی از هویت ملی و انقلابی افراد نشان می دهد. این فرضیه ای مطرح است که میان احساس سربلندی یا سرافکندگی افراد از حضور در جمهوری اسلامی و حضور در کشور ایران فاصله وجود دارد. نتایج به دست آمده این تفاوت را میان رای ندهنده ها و رای دهنده های فعال نشان می دهد. در حالیکه ۸۷ درصد از رای دهنده های فعال از زندگی در ایران احساس سربلندی می کنند، این میزان در بین رای ندهنده های مزمن به ۲۸ درصد می رسد. احساس سربلندی نسبت به زندگی در جمهوری اسلامی نیز در بین رای ندهنده های غیرمزمن ۳۰ درصد است که در بین رای دهنده ها به ۷۳ درصد می رسد. بر این اساس می توان گفت احساس سربلندی زیاد از زندگی در کشور ایران تقریباً در نیمی از کسانی که رای نداده اند وجود ندارد و به نوعی عنصر تعلق به هویت ملی در این دسته کم رنگ است.

احساس سربلندی زیاد از زندگی در ایران

احساس سربلندی زیاد از زندگی در جمهوری اسلامی

۲-۴- ادراک از فساد مالی و اقتصادی از کشور

یکی از متغیرهایی که نظر رای دهندگان و رای ندهندگان را به یکدیگر نزدیک کرده است، ادراک از میزان فساد در کشور ایران در نسبت با کشورهای دیگر است. هرچند که این سوال تنها به سنجش ادراک بسنده کرده است و میزان مواجهه فردی افراد را مورد پرسش قرار نداده است و نمی‌تواند سنجش مناسبی از وضعیت واقعی فساد در کشور باشد، اما مساله میزان ادراک و تصویر مردم از فساد در کشور در مقایسه با کشورهای دیگر است که زمینه تصمیم‌گیری درباره مسائل مختلف را می‌تواند ایجاد نماید. در حالیکه ۶۶ درصد از رای دهندگان فعال فساد در ایران را بیش از کشورهای دیگر می‌دانند، در بین رای ندهندگان، ۸۷ درصد غیر مزمن‌ها و ۹۵ درصد از مزمن‌ها موافق این گزاره هستند. هرچند فاصله‌ی معنادار نزدیک ۳۰ درصدی میان رای دهندگان فعال و رای ندهندگان مزمن قابل توجه است، اما ادراک بیش از ۳۰ درصد از رای دهندگان نسبت به این موضوع جای تامل بیشتری دارد.

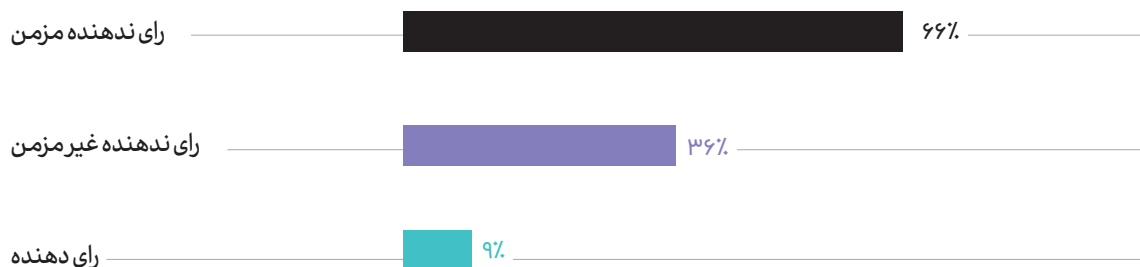
ادراک از فساد مالی و اقتصادی در کشور ما نسبت به سایر کشورها

۳-۴- موافقت با دیدگاه معترضین اعتراضات سال ۱۴۰۱

از پرسش شونده‌گان پرسیده شده است که نظر آن‌ها تا چه میزان به دیدگاه‌های معترضین اعتراضات سال ۱۴۰۱ (جنبش زن، زندگی، آزادی) نزدیک بوده است؟ ۶۶ درصد از رای‌دهندگان مزمن، ۳۶ درصد از رای‌دهندگان غیرمزمن و ۹ درصد از رای‌دهندگان فعال با دیدگاه معترضین به نوعی همراهی داشته‌اند. نکته قابل توجه عدم همراهی و موافقت در بین حدود ۴۴ درصد از رای‌دهندگان مزمن و ۶۴ درصد از غیرمزمن‌ها است.

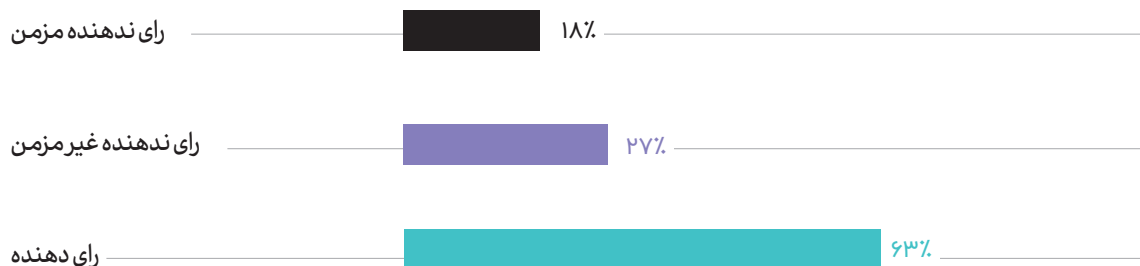
میزان موافقت با دیدگاه معترضین سال ۱۴۰۱

۴-۴- اهمیت داشتن نظر مردم عادی برای مسئولین کشور

حضور در انتخابات یا عدم حضور افراد برای برخی از افراد گره‌خورده با مسأله‌ی اهمیت داشتن یا اهمیت نداشتن نظر آن‌ها برای مسئولین است. اینکه افراد تا چه میزان بر این باور هستند که نظر آن‌ها به عنوان مردمان عادی جامعه برای مسئولین کشور دارای اهمیت است یا خیر؟ میزان موافقت میان دسته‌های رای‌دهنده و رای‌دهنده نشان دهنده فاصله‌ی تقریباً جدی میان گروه‌های مختلف است. در حالیکه ۶۳ درصد از رای‌دهندگان فعال نظر خودشان به عنوان یک فرد عادی جامعه را برای مسئولین مهم می‌دانند، این میزان در بین رای‌دهندگان غیرمزمن به ۲۷ درصد و مزمن‌ها ۱۸ درصد می‌رسد.

اهمیت نظر مردم عادی برای مسئولان کشور

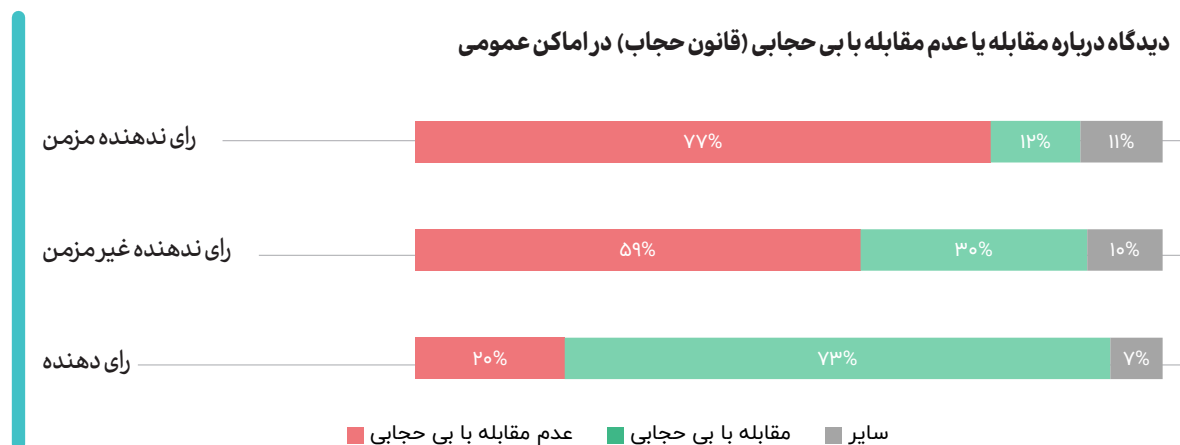

۴-۵- وضعیت پوشش و دیدگاه نسبت به مقابله با بی‌حجابی:

اختیار یا الزام به داشتن حجاب و پوشش سر برای بانوان کشور پس از اتفاقات سال ۱۴۰۱ به یک موضوع مهم در سطح افکار عمومی جامعه ایرانی تبدیل شد. در نظرسنجی‌ها و تحقیقات مختلف پس از این دوره نیز اثرات این موضوع بر نگرش و نظرات مردم قابل‌ردیابی است. از همین رو از پاسخ‌دهندگان سوال شده «برخی می‌گویند که در ایران، زنان باید بتوانند در مکان‌های عمومی، اختیار بیشتری در انتخاب پوشش خود داشته باشند و نباید با افرادی که حجاب اسلامی را رعایت نمی‌کنند مقابله شود. در مقابل، برخی دیگر می‌گویند که در ایران، زنان باید در مکان‌های عمومی، حجاب اسلامی را رعایت کنند و باید با افرادی که حجاب اسلامی را رعایت نمی‌کنند مقابله شود. نظر شما به کدامیک از این دو دیدگاه نزدیک‌تر است؟»

در این موضوع نیز مانند متغیر اسلام سیاسی، شاهد فاصله‌ی معنادار میان نظر رای‌دهندگان و غیر رای‌دهندگان هستیم و فراوانی نظر هر گروه به صورت کامل تغییر کرده است. ۷۷ درصد از رای‌ندهندگان مزمن مخالف مقابله با بی‌حجابی هستند. البته ۱۲ درصد از آن‌ها نیز قائل به برخورد با افراد بی‌حجاب هستند که به نوعی بیانگر استحکام در باورهای دینی و یا اخلاقی آن‌ها است. این میزان در بین رای‌ندهندگان غیرمزمن به ۵۹ درصد (مخالفت برخورد) و ۳۰ درصد (موافق برخورد) رسیده است. در مقابل ۷۳ درصد از رای‌دهندگان معتقدند که بایستی با بی‌حجابی در اماکن عمومی برخورد شود و از سویی دیگر ۲۰ درصد نیز قائل به عدم برخورد با این افراد هستند.

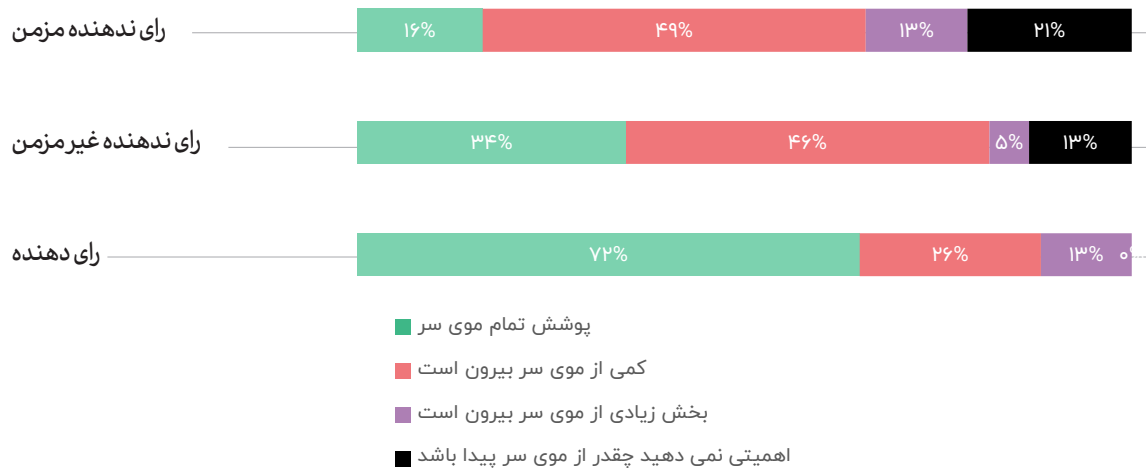
دیدگاه درباره مقابله یا عدم مقابله با بی‌حجابی (قانون حجاب) در اماکن عمومی

در کنار نگرش افراد نسبت به مقابله یا عدم مقابله با بی‌حجابی، وضعیت فعلی پوشش زنان نیز می‌تواند قابل توجه باشد. از زنانی که در نمونه حضور داشته‌اند سوال شده است که: «لطفاً بگویید معمولاً قبل از خروج از خانه کدام یک از کارهایی که برایتان خواهم خواند را انجام می‌دهید؟» نتایج زیر وضعیت پوشش زنان در دسته‌های رای‌دهنده و رای‌ندهنده نشان می‌دهد. نکته قابل توجه فراوانی افرادی است که به نوعی می‌توان

آن‌ها را بی‌حجاب یا مکشغه دانست که در بین رای‌دهندگان مزمن تنها ۲۱ درصد و در بین رای‌ندهندگان غیرمزمن ۱۳ درصد است. از سویی دیگر در بین رای‌دهندگان فعال نیز ۲۶ درصد مقدار کمی از موی سرشان بیرون است.

وضعیت پوشش موی سر زنان

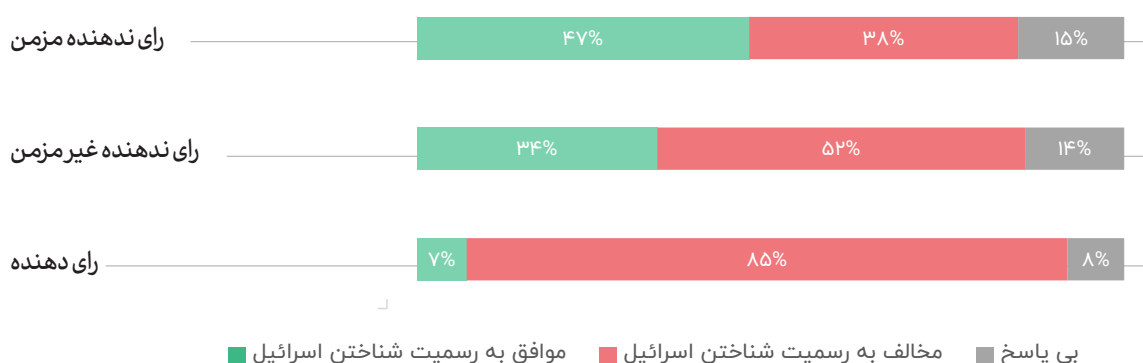

۴-۶- نگرش درباره به رسمیت شناختن اسرائیل:

به رسمیت شناختن اسرائیل و رابطه با آمریکا به عنوان دو متغیر مهم در فهم نگرشی افراد در حوزه سیاست خارجه شناخته می‌شود و این دو متغیر به خوبی تفاوت میان رای‌دهندگان و رای‌ندهندگان را نشان می‌دهد. از پاسخ‌دهندگان پرسیده شده: «برخی می‌گویند ریشه و دلیل اصلی تحریم‌ها علیه کشورمان مقابله ایران با اسرائیل و به رسمیت نشناختن اسرائیل توسط ایران است و به همین دلیل، بهتر است که ایران مخالفت و دشمنی خود با اسرائیل را کنار گذاشته و اسرائیل را به رسمیت بشناسد. در مقابل، برخی دیگر می‌گویند که ایران باید مخالفت و دشمنی خود با اسرائیل را ادامه دهد و اسرائیل را به رسمیت نشناسد، حتی اگر این موضوع باعث شود که تحریم‌ها و فشارهای موجود علیه کشورمان ادامه پیدا کند. نظر شما به کدام گزینه نزدیک‌تر است؟»

ارتباط میان رفع تحریم‌ها و به رسمیت شناختن اسرائیل باعث می‌شود تا محافظه‌کاری افراد برای اعلام نظر خود درباره به رسمیت شناختن اسرائیل کاهش پیدا کند. تمایز میان رای‌دهنده‌ها و رای‌ندهندگان در این دیدگاه آشکار است. در حالیکه ۸۵ درصد از رای‌دهندگان حتی با وجود رفع تحریم‌ها نیز موافق به رسمیت شناختن اسرائیل نیستند، ۵۲ درصد از رای‌ندهندگان غیرمزمن و ۳۸ درصد از رای‌ندهندگان مزمن موافق به رسمیت شناختن اسرائیل هستند.

موافقت با به رسمیت شناختن اسرائیل به منظور رفع تحریم های ایران

۴-۷- مفید بودن ارتباط با آمریکا

از سویی دیگر از افراد سوال شده است: «به نظر شما افزایش روابط کشورمان با آمریکا در مجموع تا چه میزان برای کشورمان مفید خواهد بود؟» در حالیکه در سوال پیشین اغلب رای دهندگان فعال مخالف به رسمیت شناختن اسرائیل بودند اما نسبت به مفید بودن رابطه ایران با کشور آمریکا، ۴۱ درصد از آنها موافق افزایش این ارتباط هستند.

دیدگاه درباره افزایش رابطه با آمریکا

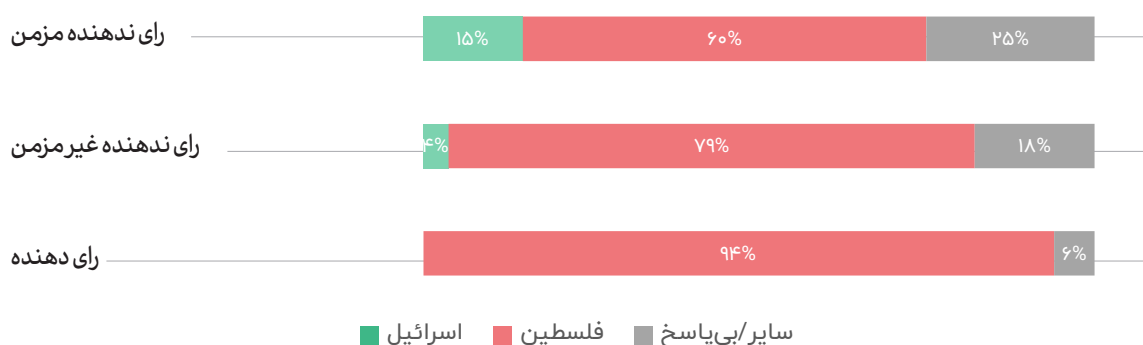

۴-۸- دیدگاه نسبت جنگ میان فلسطین و اسرائیل (طوفان الاقصی)

با توجه به جنگ میان فلسطین و اسرائیل در نبرد طوفان الاقصی افکار عمومی جهان درگیر این موضوع شد. طبیعتاً در کشور ایران نیز مسأله‌ی فلسطین از اول انقلاب اسلامی ایران به عنوان یک موضوع مهم برای ایرانیان مورد توجه بود. نگرش رای دهندگان و رای ندهندگان نسبت به این جنگ در دو سوال مورد بررسی قرار داده شده است. در سوالی از افراد پرسیده شده است: «شما در جنگ فعلی میان اسرائیل و فلسطین، حق را بیشتر به کدام طرف می‌دهید؟» نتایج به صورت تقریبی نشان دهنده‌ی حق دادن به فلسطینیان در بین

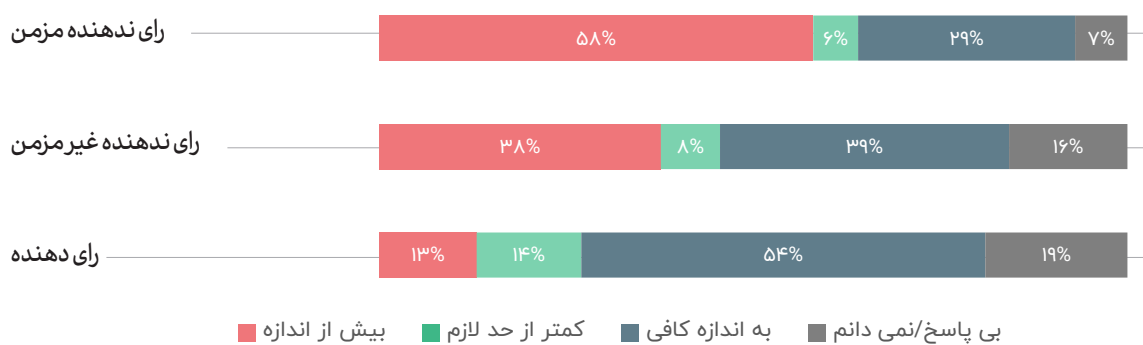
همه‌ی گروه‌ها رای‌دهنده و رای‌ندهنده می‌باشد. در حالیکه در بین رای‌دهندگان فعال هیچ‌کسی حق را به اسرائیل نداده است، رای‌ندهندگان غیرمزمّن تنها ۴ درصد به اسرائیل حق داده و رای‌ندهندگان مزمّن نیز، ۱۵ درصد به اسرائیل حق می‌دهند. این در حالی است که ۲۵ درصد نیز از رای‌ندهندگان مزمّن گزینه بی‌پاسخ و یا سایر را انتخاب کرده‌اند.

دیدگاه درباره طوفان الاقصی؛ حق را به کدام طرف می‌دهید؟

از سویی دیگر نظر مردم درباره میزان کمک ایران به فلسطین نیز مورد پرسش واقع شده است. افراد در پاسخ به این سوال که: «به نظر شما در حال حاضر، کمک‌های دولت ایران به فلسطین، در مجموع بیش از اندازه است، کمتر از حد لازم است و یا به اندازه کافی می‌باشد؟» اکثراً قائل بودند که به اندازه کافی می‌باشد. رای‌دهندگان فعال ۵۴ درصد، رای‌ندهندگان غیرمزمّن ۳۹ درصد و رای‌ندهندگان مزمّن ۲۹ درصد کمک‌های ایران را کافی می‌دانند. این در حالی است که رای‌ندهندگان مزمّن بیش از ۴ برابر از رای‌دهندگان فعال معتقدند که این کمک‌ها بیش از اندازه است.

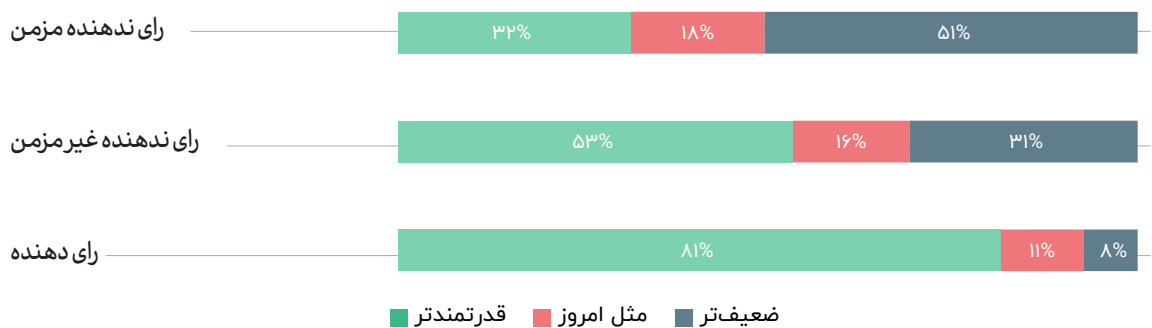
دیدگاه درباره کمک‌های ایران به فلسطین

۴-۹- ادراک از قدرت جمهوری اسلامی در ۲۰ سال آینده

از بین رای‌نندگان، ۵۳ درصد از غیرمزمّن‌ها و ۳۲ درصد از غیرمزمّن‌ها بر این باور هستند که جمهوری اسلامی ایران ۲۰ سال بعد و در سال ۱۴۲۰ قدرتمندتر از امروز است. این در حالی است که ۳۱ درصد از غیرمزمّن‌ها و ۵۱ درصد از مزمّن‌ها قائل هستند که ضعیف‌تر از امروز خواهد بود. از سویی دیگر اکثریت رای‌دهندگان فعال (۸۱ درصد) جمهوری اسلامی را قدرتمندتر و تنها ۸ درصد ضعیف‌تر از امروز می‌دانند. با وجود فاصله‌ی میان دسته‌های مختلف، در مجموع تصویر روشنی از قدرت جمهوری اسلامی در ۲۰ سال آتی وجود دارد.

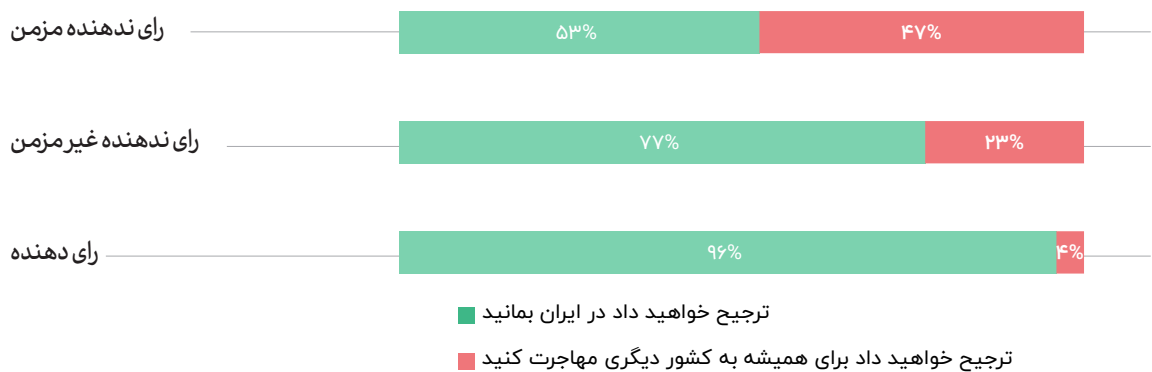
قدرت جمهوری اسلامی ایران ۲۰ سال بعد (سال ۱۴۲۰) نسبت به امروز

۴-۱۰- میل به مهاجرت

از افراد پرسیده شده است «اگر این امکان را داشته باشید که در هر کشوری که بخواهید زندگی کنید، آیا ترجیح خواهید داد که زندگی خود را در ایران ادامه دهید و یا برای همیشه به کشور دیگری مهاجرت کنید؟» تقریباً رای‌دهندگان فعال به صورت کامل ترجیح می‌دهند که در ایران زندگی کنند. در مقابل ۲۳ درصد از رای‌دهندگان غیرمزمّن و ۴۷ درصد از رای‌دهندگان مزمّن ترجیح می‌دهند که برای همیشه ایران را ترک کنند. فاصله‌ی تقریباً دوبرابری میان رای‌دهندگان مزمّن و غیرمزمّن نشان‌دهنده تفاوت میان گروه رای‌دهندگان است.

میل به مهاجرت

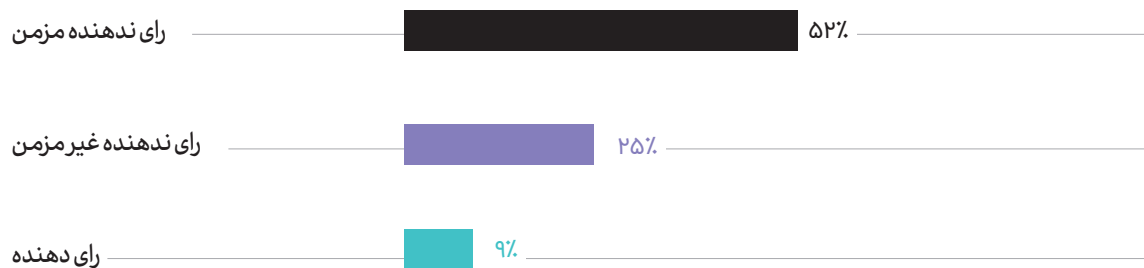

۴-۱۱- نگرش نسبت به تقلب در سال ۱۳۸۸

یکی از وجوه اعتماد نسبت به سازوکار انتخابات، نگرش افراد در مساله تقلب در انتخابات سال ۱۳۸۸ است. از پاسخ دهندگان پرسیده شده: «همانطور که احتمالاً به خاطر دارید، در سال ۱۳۸۸ و پس از برگزاری دهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، آقایان میرحسین موسوی و مهدی کروبی و همچنین بعضی از طرفداران آن‌ها نتایج آن انتخابات را نپذیرفتند و معتقد بودند که در انتخابات به طور گسترده‌ای تقلب صورت گرفته و نتایج انتخابات تغییر یافته است. آیا به نظر شما در انتخابات دهمین دوره ریاست جمهوری در سال ۱۳۸۸ تقلب گسترده‌ای انجام گرفته بود؟»

۵۲ درصد از رای‌ننده‌های مزمن (به صورت قطعی یا احتمالی) قائل به تقلب گسترده در انتخابات ریاست جمهوری سال ۸۸ هستند که بی‌اعتمادی نسبی رای‌ننده‌ها با سازوکار انتخاب را نشان می‌دهد. در حالی که این میزان در بین رای‌ننده‌های فعال تنها ۹ درصد بوده است. از سویی دیگر ۲۵ درصد از رای‌ننده‌های غیرمزمن نیز موافق این نگرش بوده‌اند.

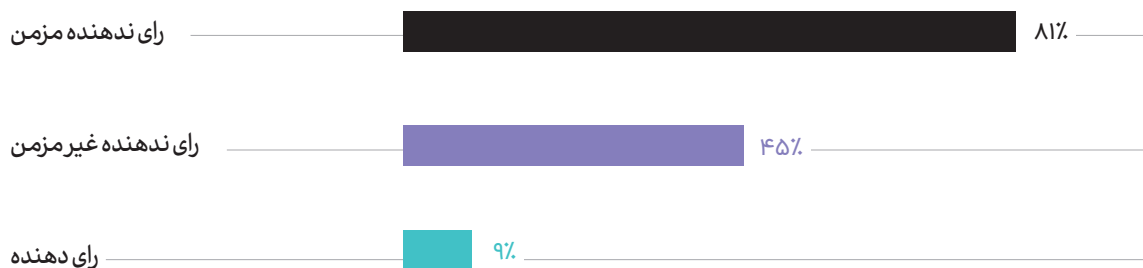
باور به تقلب گسترده در انتخابات سال ۸۸

۴-۱۲- رای ندادن از مخالفت اطرافیان تا راهی برای اعتراض:

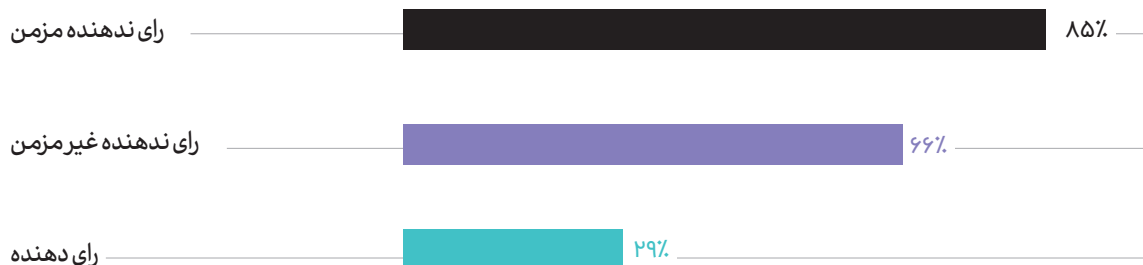
محیط و اطرافیان هر فرد می‌توانند نقش بسزایی را در عمل هر فرد داشته باشند. این شاخص که در مطالعات روانشناختی با نام «فشار هنجاری بیرونی» شناخته می‌شود در مطالعات رفتار رای‌دهی در دنیا سنجیده می‌شود. از همین رو از افراد پرسیده شده است «چه میزان از اطرافیان شما با شرکت کردن در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۴۰۰ مخالف بوده و رای دادن در آن انتخابات را کار اشتباهی می‌دانستند؟» نتایج نشان‌دهنده فاصله بسیار زیاد میان رای‌دهندگان و رای‌نندگان است. این فاصله را البته در بین دو دسته رای‌ننده نیز به خوبی می‌توان مشاهده نمود. البته این که محیط بر رفتار فرد موثر است یا فرد محیطی را انتخاب می‌کند که در آن راحت باشد را نمی‌توان از این سوال برداشت کرد، اما رابطه‌ی زیادی میان فشار هنجاری اطرافیان فرد در رای ندادن با رفتار رای‌دهی فرد قابل مشاهده است.

مخالفت اطرافیان با شرکت در انتخابات ۱۴۰۰

برخی از افراد عدم شرکت در انتخابات‌ها را مسیری برای بیان اعتراض خود می‌دانند. از پاسخ‌دهندگان پرسیده شده تا چه میزان عدم مشارکت در انتخابات را راه مناسبی برای بیان نارضایتی و اعتراضات عمومی خود می‌دانند. در حالیکه بیش از ۷۰ درصد از رای‌دهنده‌های فعال با این مسیر مخالف هستند، اما ۲۹ درصد نیز عدم مشارکت در انتخابات را مسیر مناسبی برای بیان اعتراض اعلام کرده‌اند. در واقع می‌توان برای حدود یک سوم از افراد رای‌دهنده نیز ظرفیت عدم مشارکت در انتخابات را به‌عنوان یک مسیر اعتراضی بالقوه در نظر گرفت.

رای ندادن به عنوان راهی برای بیان اعتراض

از سویی دیگر گزاره رهبر انقلاب درباره لزوم مشارکت مردم جامعه مورد سنجش واقع شد. از افراد پرسیده شده است: «شما تا چه میزان با این گزاره که مشارکت بالای مردم در انتخاباتها مانع از بروز دیکتاتوری در کشور است، موافق هستید؟» نتایج نشان‌دهنده آن است که این گزاره مورد موافقت گروه‌ها و دسته‌های موافق رای‌دهنده و رای‌نده‌ها است. در واقع متغیر دومی که پس از ادراک از فساد این گروه‌ها را به یکدیگر نزدیک گرداند، میزان موافقت با این گزاره بود که نشان‌دهنده دقت در انتخاب گفتمان و استدلال عمومی رهبر انقلاب است تا جایی که نزدیک به نیمی از رای‌نده‌گان مزمن و بیش از ۷۰ درصد از رای‌نده‌گان غیرمزمن نیز با این گزاره موافق هستند.

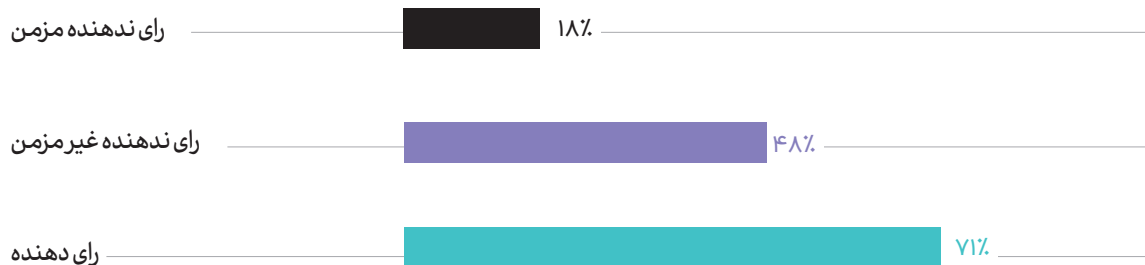
مشارکت بالای مردم در انتخابات‌ها مانع از بروز دیکتاتوری در کشور است

۴-۱۳- نگرش درباره عملکرد شورای نگهبان

رضایت از عملکرد شورای نگهبان به عنوان یکی از بازیگران مهم در عرصه انتخابات نیز نشان دهنده اهمیت این موضوع در دیدگاه رای ندهنده‌ها است. در حالیکه تنها ۲۹ درصد از رای دهنده‌های فعال از عملکرد شورای نگهبان نارضایتی دارند، این میزان در بین رای ندهنده‌های مزمن نزدیک به ۹۰ درصد و در بین رای ندهنده‌های غیر مزمن نزدیک به بیش از ۵۰ درصد می‌رسد.

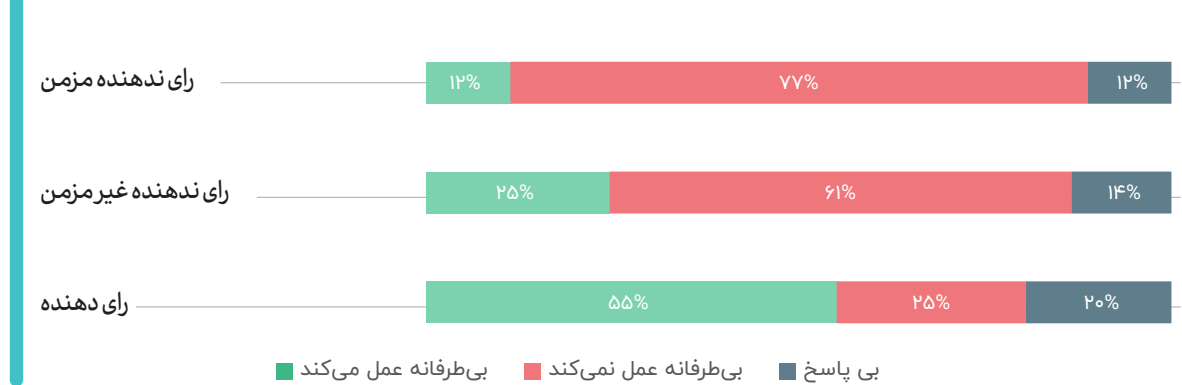
رضایت از عملکرد شورای نگهبان

از سویی دیگر نسبت به بی‌طرفی یا جناحی عمل کردن شورای نگهبان در رد صلاحیت‌ها نیز سوال پرسیده شده است. افراد در پاسخ به پرسش «برخی می‌گویند رد صلاحیت‌هایی که در انتخابات‌ها توسط شورای نگهبان انجام می‌شود، معمولاً به نفع یکی از جناح‌ها و یا گروه‌های سیاسی است و شورای نگهبان بی‌طرفانه عمل نمی‌کند. برخی دیگر می‌گویند که رد صلاحیت‌های صورت گرفته توسط شورای نگهبان به نفع جناح و یا گروه سیاسی خاصی نیست و شورای نگهبان بی‌طرفانه عمل می‌کند. نظر شما به کدامیک از این دو دیدگاه نزدیکتر است؟» نتایج قابل توجهی به دست آمده است. ۷۷ درصد از رای ندهنده‌های مزمن قائل به جناحی عمل کردن شورای نگهبان هستند و تنها ۱۲ درصد معتقدند که شورای نگهبان بی‌طرفانه عمل می‌کند. در رای ندهنده‌های غیر مزمن نیز بیش از ۶۰ درصد قائل به جناحی عمل کردن و ۲۵ درصد نیز قائل به بی‌طرفانه

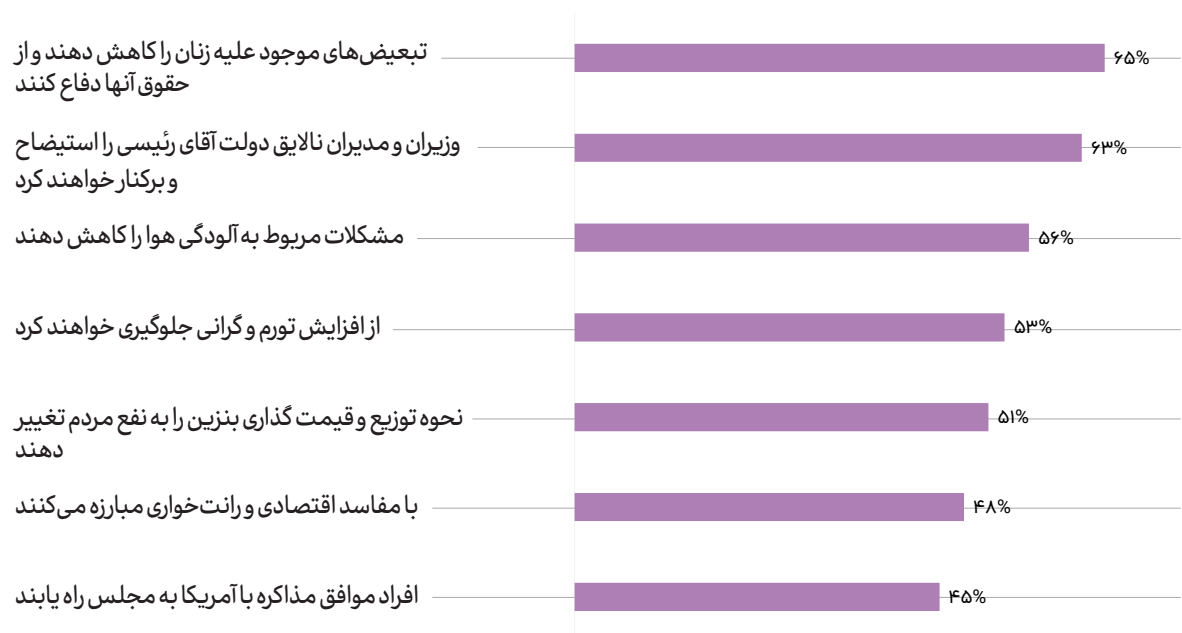
عمل کردن آن هستند. این عدد در بین رای دهندگان فعال به بیش از ۵۰ درصد در موافقت با بی طرف عمل کردن شورای نگهبان می‌رسد. هرچند که ۲۵ درصد از رای دهندگان فعال نیز بر این باور هستند که شورای نگهبان به صورت جناحی در رد یا تایید صلاحیت‌ها عمل می‌کند.

دیدگاه درباره عملکرد شورای نگهبان در بررسی صلاحیت کاندیدها

۴-۱۴- احتمال تغییر نظر رای ندهنده‌ها در انتخابات مجلس ۱۴۰۲

از افرادی که اعلام کردند در انتخابات مجلس پیش رو در اسفند ۱۴۰۲ شرکت نخواهند کرد، پرسیده شده "اگر مشارکت شما باعث شود افرادی به مجلس راه یابند، که بتوانند هریک از اقدامات زیر را انجام دهند، در این صورت تا چه میزان احتمال دارد تصمیم خود را عوض کرده و در انتخابات مجلس پیش رو شرکت کنید؟" موضوع کاهش تبعیض علیه زنان و دفاع از حقوق آن‌ها موضوعی است که بیش از سایر موضوعات مورد توجه این گروه قرار گرفته و ۶۵ درصد آن‌ها بیان کردند احتمال دارد نظرشان تغییر کرده و در انتخابات مجلس شرکت کنند. سایر موارد نیز در نمودار بیان شده است.

بخش سوم:

جمع بندی و نکات تحلیلی

انتخاب افراد برای شرکت یا عدم شرکت در انتخابات های کشور تحت تاثیر عوامل مختلفی قرار دارد. نگرش های افراد در حوزه های سیاسی و فرهنگی و دینی از جمله عوامل موثر بر این انتخاب هستند. گزارش حاضر بر پایه شواهد علمی موجود در حوزه رفتار رای دهی و مطالعات پیشین این حوزه در جامعه ایرانی، به بررسی مهم ترین متغیرهای موثر بر رفتار رای دهی افراد پرداخته است. ثمره ی این مطالعه شناخت دقیق تر گروهی از افراد است که در انتخابات اخیر کشور مشارکت نداشته اند که از آن ها تحت عنوان رای ندهندگان یاد شده است و بر اساس وضعیت مشارکت در دو دسته رای ندهنده غیرمزمین و رای ندهنده مزمین شناسایی شده اند. در این گزارش تلاش شد به بررسی دقیق تر و لایه های عمیق تر نگرشی این گروه پرداخته شود و تفاوت رای ندهنده ها در موضوعات مختلف بررسی شود و ظرفیت ها و محدودیت های نگرشی آن ها مشخص گردد. با توجه به نتایج حاصل از پژوهش حدود ۲۳ درصد از افراد بزرگسال کشور (۳۲ سال به بالا) رای ندهندگان غیر مزمین هستند. این گروه در نگرش های سیاسی و فرهنگی مبنایی و اعتقادی با رای ندهنده های مزمین تفاوت دارند. غیرمزمین ها از نظر جهت گیری های سیاسی با ارزش های نظام جمهوری اسلامی همراهی دارند و از این جهت زمینه و ظرفیت بیشتر و مساعد تری برای مخاطب قرار گرفتن و دعوت به مشارکت آن ها فراهم است. طراحی کمپین های رسانه ای ناظر به مشارکت که بتواند بر اساس ویژگی ها و مولفه های نگرشی رای ندهندگان غیرمزمین، آن ها را مخاطب قرار دهد اقدامی موثر برای بهبود وضعیت مشارکت این گروه است. در این طراحی های رسانه ای باید گره های ذهنی و مولفه هایی که در رفتار رای دهی فرد اثرگذار هستند، مورد توجه قرار گیرد. به عنوان مثال اگر در نگرش رای ندهنده ها عنصر هویت ملی کم رنگ است، نمی توان دعوت به مشارکت را فقط بر مبنای آن تعریف کرد و یا اگر در ذهنیت فرد از عملکرد شورای نگهبان نارضایتی وجود دارد، نمی توان بدون در نظر گرفتن آن، اعتماد فرد به سازوکار انتخاباتی را بهبود بخشید. در ادامه مهم ترین نتایج حاصل از پژوهش مرور می شود.

- نیمی از رای ندهندگان غیرمزمین اعتماد بیشتری به صداوسیما و خبرگزاری های رسمی کشور در مقابل ماهواره دارند و همچنین نیمی از آن ها اخبار را معمولاً از شبکه های صداوسیما پیگیری می کنند. این موضوع نشان دهنده ی ظرفیت صداوسیما برای مخاطب قرار دادن رای ندهنده های غیرمزمین است.

- یک سوم از رای ندهندگان غیرمزمین از جهت وضعیت دینداری ملتزم و پایبند به دستورات دینی هستند.

۳۵ درصد این گروه پایبندی همیشگی به نماز دارند، ۳۳ درصد آن ها باورمند به ضرورت التزام عملی در دینداری هستند، ۴۴ درصد آموزه های در کلام مسئولین را حقیقی و درست می دانند و ۲۲ درصد این گروه باورمند بالایی به اسلام دارند و ۳۰ درصد آن ها از زندگی در نظام جمهوری اسلامی احساس سربلندی می کنند.

• موضوع مقابله با بی‌حجابی در اماکن عمومی یکی از موضوعاتی است که در نگرش رای‌دهنده‌ها و رای‌ندهنده‌ها نسبت به آن دوقطبی برقرار است. ۵۹ درصد از رای‌ندهندگان غیرمزمین و ۷۷ درصد از رای‌ندهندگان مزمین مخالف مقابله با بی‌حجابی در اماکن عمومی هستند در حالی‌که ۷۳ درصد از رای‌ندهنده‌های فعال موافق مقابله با بی‌حجابی هستند.

در میان رای‌دهندگان فعال نیز جمعیتی ۲۰ درصدی مخالف مقابل با بی‌حجابی هستند که در این موضوع نگرش نزدیک‌تری به اکثریت رای‌ندهندگان دارند.

• احساس سربلندی از ایران و تعلق به هویت ملی ایرانی در میان رای‌ندهنده‌ها عنصری نسبتاً کم‌رنگ است. حدوداً نیمی از رای‌ندهنده‌های غیرمزمین و ۶۵ درصد از رای‌ندهنده‌های مزمین از حضور در کشور ایران احساس سربلندی زیاد ندارند. این نکته نشان می‌دهد برای بخشی از رای‌ندهنده‌ها استدلال‌های مشارکت در انتخابات بر پایه هویت ملی و ایرانی نیز ممکن مورد پذیرش قرار نگیرد.

• بخشی از رای‌ندهنده‌ها نگاه امیدواری به آینده کشور ندارند. ۳۱ درصد رای‌ندهنده‌های غیرمزمین‌ها و ۵۱ درصد مزمین‌ها قائلند در ۲۰ سال آینده کشورمان نسبت به امروز ضعیف‌تر خواهد شد. همچنین ۲۳ درصد غیرمزمین‌ها و ۴۷ درصد مزمین‌ها ترجیح می‌دهند در صورت وجود شرایط برای همیشه از کشور مهاجرت کنند.

• عدم مشارکت در انتخابات‌ها برای بیان اعتراض و نارضایتی‌ها یکی موضوعات مورد پذیرش اکثریت رای‌ندهندگان است. حتی یک سوم از رای‌ندهنده‌های فعال نیز عدم مشارکت در انتخابات را راه مناسبی برای بیان اعتراض خود دانسته‌اند. موضوعی که می‌تواند در صورت وجود نارضایتی در این گروه، منجر به تغییر وضعیت مشارکت این گروه در انتخابات‌ها آتی شود.

• دیدگاه رای‌ندهنده‌ها درباره سلامت نتایج و سازوکار انتخابات یکی از مهم‌ترین چالش‌های رای‌ندهنده‌ها نسبت به انتخابات در کشور است. تنها ۲۵ درصد رای‌ندهنده‌های غیرمزمین به نتایج نهایی انتخابات اعتماد کامل دارند. همچنین ۶۱ درصد رای‌ندهنده‌های غیرمزمین معتقدند شورای نگهبان در بررسی صلاحیت کاندیدها بی‌طرفانه عمل نمی‌کند که این میزان در مزمین‌ها به ۷۷ درصد می‌رسد.

• مشارکت بالا در انتخابات به عنوان مانعی در برابر بروز دیکتاتوری در کشور مورد پذیرش اکثریت رای‌ندهنده‌های غیرمزمین و حدوداً نیمی از رای‌ندهنده‌های مزمین است که نشان‌دهنده ظرفیت این موضوع برای دعوت به مشارکت رای‌ندهندگان می‌باشد.

مشارکت افراد در رویدادهای سیاسی و اجتماعی یکی از ابعاد مهم سرمایه اجتماعی در یک جامعه است. با توجه به نتایج مشارکت در آخرین انتخابات‌های کشور، نیمی از افراد جامعه در انتخابات‌های اخیر مشارکت نداشته‌اند. مطالعه ویژگی‌ها و ترجیحات مختلف این جمعیت قابل توجه می‌تواند زمینه‌ای ارتباط موثر با این گروه را فراهم سازد. گزارش حاضر که وضعیت رفتار رای‌دهی مردم ایران در دی‌ماه ۱۴۰۲ را مورد بررسی قرار داده است، ضمن تفکیک میان افراد رای ندهنده، به بررسی نگرش‌های مختلف این گروه در موضوعات سیاسی، اجتماعی و مصرف رسانه‌ای پرداخته شده است.

مرکز تحلیل اجتماعی (ستا)
مرکز رشد دانشگاه امام صادق علیه السلام

مرکز رصد فرهنگی کشور